

Port Ventès», any 1318 (RLR xxxii, 154); ús que s'estengué, almenys ocasionalment, fins al francès mitjà, car Froissart parla d'uns que «s'eschaperent par l'aiguille du chastel».

Altrement també està arrelat en diverses comarques del Llenguadoc, almenys a tota la part plana (E. i N.) del dept. de l'Aude; Sabarthès n'assenyala 1 cas en el cantó de Castelnaudarrí, 2 a Lezinà, 2 a Corsà i 6 a Peiriac, sovint amb la definició de «ruisseau d'écoulement de l'étang», altres en termes més generals «ruisseau», «rigole», «canal»; i vers el Nord això no s'acaba allà perquè encara en el Cantal hi ha un rierol afluent de l'Alagnon (a Laveissière) dit l'*Aiguille*. Muntaner c. 1330 ja parla d'una *agulla* llenguadociana cap a Agde (c. 152).

En l'època actual, en el Rosselló, he sentit a parlar molt d'agulles a tota la Salanca, a la Ribera (Vilanova), Cornellà del Bèrcol, Brullà, etc. Però ja he dit que és un ús que es retroba a moltes comarques de regatge, generalment planes, incloent-hi la zona mallorquina d'Alcúdia, el Segrià, el delta del Llobregat, etc.; també la faixa marítima de l'Empordà (l'Armentera, St. Climent Sescebes); i algunes de més muntanyoses que planeres, com l'Alta Cerdanya (unes quantes en el cadastre de Sallagosa del S. XIX).

No presenta gran dificultat semàntica concebre que una tira rectilínia prima i llarga, no menys resplendent de lluny que una tija d'acer, vagi poder ser comparada a una agulla. D'altra banda es pot especular sobre la idea que AQUALIA plural de AUALE 'lloc aigualós' i 'canal' passés a **agolla* (tal com VADUM pot esdevenir *Gòu*) o a **aguella*, i des d'ací, ajudant-hi algun fenomen d'ultracorrecció o dialectalisme (al català *ull* corresponen *uelh*, *wolh*, *uollo* en oc., mossàr, arag., etc.), una etimologia popular el dugués a confondre's amb *agulla*.² Em sento, però, escèptic sobre aquesta possibilitat. La posició més ferma em sembla que és admetre que no hi ha cap necessitat que ens obligui a apartar-nos de la primera idea, que és més planera i òbvia (si bé no evident). Un fet que es podria al·legar contra la hipòtesi AQUALIA: una de les més importants i antigues a Sollana (Horta de València) és la *Séquia l'Obéra*, que em sembla provinent d'un àr. *sāqiya al-'ubāyra*, pròpiament, 'sèquia de l'agullola' amb *'ubāyra* diminutiu normal de l'àr. *'ibra* 'agulla (de cosir, etc.): seria doncs traducció d'un romànic mossàrab *aqūla* = *agulla*, i això desmentiria per tant la forma mossàrab **aqwāla* AQUALIA, que havíem estat temptats de postular.

Algun testimoni de fraseologia d'interès: *posar agulles a la màrfega* 'entrebanca, tornar espinós un afer': «si ella s'hi aplatona no seré pas jo qui posi *agulles* a la màrfega», MVayreda *Puryalada* x, p. 171). Explicar una cosa *punt per agulla* a l'alta Ribag. equival al cat. centr. 'fil per randa' i al val. 'fil per agulla': «tot ho esplicarem *punto per agulla*», Grist, Benasc, 1964.

DERIV.: *Agullada* 'picada', 'institució' [S. xiv]; *agullar* [id.]. *Aguller* [1384; St. Vicent Ferrer: «no han res ni volen ésser senyors de hun *aguller* de fil, ans o han tot lextat per amor de Déu», *Sermons* 1,

48.13]; *guyé* 'alfiletero' eiv. [PzCabrero]. *Agulleta*; *agulleter*. *Agullot* 'la peça de ferro agut del timó que es fica en el góndol', St. Pol de Mar, l'Escala, 1930-7 [1467, *DAG*.].

⁵ *Agullada* [1460]: «ab los diables / qui fa laurada / gran *agullada* / ha menester / ---», Jaume Roig, *Spill*, v. 6998; «lo *agulló* o *agullada*: stimulus», OPou, *ThPu.*, p. 82, no és derivat d'*agulla* sinó del ll. ACULEUS 'agulló' (veg. supra), mot derivat de ACUS; per una altra banda var. locals: la *golàda* a Lavansa (1958), *agullada* o *ullada* a Àneu (Pol, p. 9), *unllada* a Benasc («tiengo una *unllada* de freixe», Ferraz, 106, per confusió amb 'unglada'); igual en tot el domini occità i gascó, aran. *agiùlada* (Rohlf's, *BhZRPb*. lxxxv, § 229, prov. *aguüado* (*TdF*), la *ulàda* a Arcavell, *agullada* a Cardós i Vall Ferrera, etc. En llatí es troba ja l'adjectiu ACULEATUS, i podem suposar que primer es digué PERTICA ACULEATA amb el valor del llarg bastó amb agulló a la punta, que després, abreujant, fou substantivat en UNA ACULEATA, base al costat de la qua lhi hagué una variant vulgar AQUILEATA, de la qual vénen el port. *aguilhada*, el cast. *aguijada* i el r.-rom. *aguagliada* o *ugliada*; veg. DCEC, s. v. *aguijada*.

²⁵ *Agullat* nom de peix (*AlcM*),³ d'on altre peix dit *agulladell* [mussola --- rejada, escat --- *aguyadell* --- e tot altre pex semblant], bans de St. Celoni, a. 1370, *BABL* xii, 147]; hi hagué també *agulladol* [Dénia, a. 1320], que *AlcM* sembla creure accentuat en la o, però tampoc no accentua el NL penedesenc *Agulladols* que dóna a continuació, això certament fals; quant al nom del peix, com que un diminutiu en *-dòl* fóta ben estrany, val més suposar també *agulladol*. Un +ACULEATILIS comparable a *foliatilis*, *vibratilis*, *aquatilis*.

³⁵ *Agulló* 'la punta de l'agullada',⁴ 'la punta d'un punxó' [especialment el que rematava la cana o alna d'amidar el drap]: «tot drap de lana, o de li o de cànem, qui s'vena a cana, ab *aguyólo*», tarifa de Barcelona, de 1271; *Entre Dos Llenguatges* ii, 97, ço que de vegades es prohibí, Perpinyà 1310, RLR x, 58, d'on després 'fibló d'insecte' [S. xv, Genebreda i *Ajustaments* de les Collacions de la Bibl. Univ. Bna.: «les abelles són molt yoses e per gran fellonia punyen hom en la nafra ab lur *agulló* o fiblen», *DBal.*] i 'burxa o motiu que ens empeny' [Eiximenis, «Déu --- contínuament lo provoca per diversos *aguyllons* empenyent-lo a treballar, e lo pereós --- com si era mort», *Terç*, 193; «mostra com està prop la vergonyosa destrucció de son anamich, ab aquests *aguyllons* empeny los coratges ---», Ant. Canals, *Scipió*, p. 63]; també «la part superior i quadrada del rem, oposada a la pala», l'Escala 1937. Del ll. vg. ACŪLEO, -ONIS, en les *Glosses* de Reichenau, en lloc del clàssic ACŪLĒUS (var. *aquileus* en glosses, d'on el cast. *aguijón*, port *aguilhão*): de la mateixa base que el cat., el fr. *aguillon* (cf. el tractament de *aiguille*), oc. *aguhon*, a.-arag. *agullón*, arag. ant. *aguijón* (RLiR xi, 25; BDR i, 125; *aguyón* en la *Conf. del Amante*, a. 1399, de Gower, 7, 473); del ll. vg. passà també al bc. *akulu* 'agullada'; és la forma molt predominant: bisc., guip..